

DORDRECHT

STRATEGISCHE
SAMENWERKINGSAGENDA

Waterschap Hollandse Delta en de gemeente Dordrecht

2023 – 2027

Overwegende dat:

- waterschap Hollandse Delta en de gemeente Dordrecht samen willen werken aan een veilige en leefbare regio;
- grote maatschappelijke opgaven als droogte, hitte, extreme regenval, energietransitie, grote bouwopgaven, circulaire economie en biodiversiteit uitdagingen zijn die grensoverschrijdend en integraal zijn en daarmee een urgente aanleiding voor een intensievere en blijvende samenwerking.

Spreken af:

- samen te werken aan de ambitie, doelen en thema's zoals beschreven in deze Strategische Samenwerkingsagenda;
- samen projecten uit te voeren, die bijdragen aan elkaars taken en opgaven;
- de Strategische Samenwerkingsagenda elk najaar gezamenlijk te bespreken.

Aldus ondertekening door partijen op d.d. te Dordrecht.

Namens waterschap Hollandse Delta
Dijkgraaf J.F. Bonjer

.....

Namens gemeente Dordrecht
Wethouder R. van der Linden

.....

Voorwoord

‘Dordrecht, het water en de Hollandse Delta zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Dankzij het water en de bijzondere ligging van Dordrecht kon de stad in de late middeleeuwen uitgroeien tot de grootste en belangrijkste stad van Holland. Een stad van handel, van verbinding en contacten. Juist dat water was echter bij de Sint-Elisabethsvloed in 1421 een grote vijand. De vloed en de gevolgen ervan zorgden ervoor dat Dordrecht de vooraanstaande positie deels verloor. De stad werd een eiland, maar daarmee waren de verbindingen en de contacten niet verbroken.

Tot 2008 stond het hoofdkantoor van waterschap Hollandse Delta in Dordrecht. Hoewel het kantoor daarna naar een eiland verderop verhuisde, bleef de band met Dordrecht sterk. De verbindingen en contacten bleven. Met deze Strategische Samenwerkingsagenda wordt dat nog eens benadrukt. Door samen op te trekken in projecten bereiken we meer. We versterken de meerwaarde van water in Dordrecht en werken aan een leefbare en veilige stad in de Hollandse Delta’.

Waterschap Hollandse Delta

‘Dordrecht is een eiland; water vormt dan ook sinds het ontstaan van de stad in alle opzichten een belangrijk gegeven. In geval van hoogwater is het nodig om droge voeten te houden. Bij extreem hoogwater moeten 120.000 mensen snel een veilige schuilplaats vinden. Door deze uitdagingen wordt landelijk en zelfs op Europees gebied gekeken naar hoe Dordrecht en het waterschap Hollandse Delta samenwerken.

Niet alleen water, ook groen speelt een belangrijke rol. Zeker nu we een aantal grote transitie in onze fysieke leefomgeving in het vooruitzicht hebben. Een groene, gezonde omgeving draagt bij aan een fijn woon- en leefklimaat. Het zorgt ervoor dat verschillende dieren en planten hier kunnen leven en dat stimuleert de biodiversiteit. Kortom: schone lucht, fris water en een goede bodemkwaliteit zijn stuk voor stuk van levensbelang’.

Gemeente Dordrecht

Inhoudsopgave

Voorwoord	3	4.4 Meegroeien met klimaatverandering	13
Inhoudsopgave	4	4.4.1 Gevolg beperking bij overstromingen via ruimtelijke inrichting	13
1 Inleiding	5	4.4.2 Gevolg beperking bij overstromingen via crisisbeheersing	13
2 Ambitie	6	4.4.3 Zelfredzaamheid en risicocommunicatie	13
3 Doelen	7	4.4.4 Beperken wateroverlast	14
4 Samenwerking	8	4.4.5 Beperken watertekort	14
4.1 Overkoepelende thema's	9	4.4.6 Beperken hittestress	14
4.1.1 Water en bodem sturend	9	4.4.7 Klimaatbestendig bouwen	14
4.1.2 Nationaal Programma Landelijk Gebied	9	4.5 Verhogen kwaliteit leefomgeving	15
4.1.3 Delta Plan Ruimtelijke Adaptatie	9	4.5.1 Meer afkoppelen en vasthouden water	15
4.1.4 Educatie	9	4.5.2 Vergroten biodiversiteit	15
4.2 Verbeteren waterkwaliteit	10	4.5.3 Meer en kwalitatiever groen	16
4.2.1 Verwerking regen- en afvalwater	10	4.5.4 Aanpak wateroverlast	16
4.2.2 Doorspoelen met schoon water en beperken emissies (waar nodig)	10	4.5.5 Vergroten meervoudig gebruik waterkeringen en voorland	16
4.2.3 Biodivers beheer watergangen	11	5 Overige samenwerkingen	17
4.3 Tegengaan van klimaatverandering (duurzaamheid)	12	6 Overlegstructuur	18
4.3.1 Terugdringen en gergebruik grondstoffen	12	Bronnen	19
4.3.2 Duurzaam Opdrachtgever in de regio	12	Bijlage 1 Agendapunten SSA 2023 - 2027	20
4.3.3 Emissieloos werken in de regio	12		

1. Inleiding

Waterschap Hollandse Delta (hierna: Hollandse Delta), gemeente Dordrecht (hierna: Dordrecht) hebben in deze voorliggende Strategische Samenwerkingsagenda beschreven welke ambities, plannen en projecten we gezamenlijk willen gaan oppakken de komende jaren. Uiteraard werken we al jaren samen aan uiteenlopende gezamenlijke activiteiten die in sectorale overeenkomsten zijn vastgelegd zoals in de Samenwerking in de Afvalwaterketen of het Waterplan.

Onze samenwerking is, naast het al jaren gezamenlijk beheer en onderhoud, samen te vatten op de onderwerpen: waterkwantiteit, -kwaliteit, -veiligheid en -overlast. De overkoepelende thema's zoals klimaatadaptatie, duurzaamheid en biodiversiteit zorgen daarbij voor een integrale visie hierop en aanpak hiervan.

In deze Strategische Samenwerkingsagenda worden alle onderwerpen die wij beiden belangrijk vinden benoemd en beschreven. Hiermee wordt bestuurlijk onderschreven waaraan we de komende jaren gaan werken en welke resultaten we daarbij voor ogen hebben.

Daarnaast worden ook bestaande afspraken in de agenda benoemd, zoals bijvoorbeeld de samenwerkingsovereenkomst Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie (DPRA). In deze Strategische Samenwerkingsagenda worden afspraken bij elkaar gebracht en kan er op deze manier een integrale afweging worden gemaakt.

In hoofdstuk 4 worden de thema's beschreven waarop Hollandse Delta en Dordrecht wensen samen te werken, gevormd uit de gezamenlijke ambities (hoofdstuk 2) en doelen (hoofdstuk 3). In hoofdstuk 5 komen overige samenwerkingen tussen Hollandse Delta en Dordrecht aan bod. In hoofdstuk 6 wordt tot slot beschreven hoe de samenwerking tussen Hollandse Delta en Dordrecht wordt geborgd in bestaande overleggen en nog te vormen overleggen.

2. Ambitie

Hollandse Delta en Dordrecht willen samen werken aan een veilige en leefbare regio. Droogte, hitte, extreme regenval, de energietransitie, de grote bouwopgaven, mobiliteit, circulaire economie en biodiversiteit zijn uitdagingen die grensoverschrijdend zijn en zodoende een goede samenwerking vereisen tussen Hollandse Delta en Dordrecht. De ambitie die hieruit voortvloeit is gezamenlijk werken aan de realisatie van een robuust, duurzaam en klimaatbestendig watersysteem en het verhogen van de kwaliteit van de leefomgeving. In de Strategische Samenwerkingsagenda wordt beschreven hoe er gezamenlijk invulling wordt gegeven aan deze ambitie.

3. Doelen

Om de ambities een *robuust, duurzaam en klimaatbestendig watersysteem* en het verhogen van de leefomgeving te realiseren zijn de volgende doelen opgesteld voor de lange termijn (2050):

- het verbeteren van de waterkwaliteit;
- tegengaan van klimaatverandering (duurzaamheid);
- meegroeien met klimaatverandering;
- verhogen kwaliteit leefomgeving.

Het verbeteren van de waterkwaliteit

Hollandse Delta streeft samen met Dordrecht naar schoon water dat bruist van leven. Een goede waterkwaliteit zorgt in een waterstad als Dordrecht voor een fijn leefklimaat, gezond zwemwater, goede biodiversiteit en nog vele andere ecosysteemdiensten.

Het tegengaan van klimaatverandering (duurzaamheid)

Hollandse Delta en Dordrecht werken aan het terugdringen van hun negatieve impact op het milieu om de klimaatverandering tegen te gaan en zo te voldoen aan het VN-klimaatakkoord van Parijs. Dat doen zij door verduurzaming van hun energiegebruik, het verminderen van de uitstoot van broeikasgassen uit hun installaties, tijdens het beheer en onderhoud én door te werken aan de transitie naar een circulaire economie.

Meegroeien met klimaatverandering

Om in 2050 een klimaatbestendige regio te zijn, wordt er actief ingezet op het meegroeien met klimaatverandering door Hollandse Delta, Dordrecht, Zwijndrecht, Hendrik-Ido-Ambacht en de Provincie Zuid-Holland. Om dit te bereiken is een regionale uitvoeringsagenda Ruimtelijke adaptatie opgesteld met maatregelen voor de periode 2022-2024.

Verhogen kwaliteit leefomgeving

Om het gebied leefbaar en aantrekkelijk te houden wordt een goede en prettige inrichting van het gebied steeds belangrijker. Het is belangrijk om bestaande groen-blauwe structuren te versterken en waar mogelijk nieuwe groen-blauwe structuren te realiseren. Dat is goed voor de biodiversiteit, recreatie, mobiliteit en de leefbaarheid. Een fietspad over een dijk, een wandelpad naast een natuurvriendelijke oever, een laarzenpad door een moerasgebied of een zonneweide op het terrein van een rioolwaterzuivering; het zijn stuk voor stuk mogelijkheden om onze omgeving door meervoudig ruimtegebruik efficiënt in te richten. Dit soort combinaties tussen waterbeheer en bijvoorbeeld recreatie, natuur of duurzaamheid vormen de sleutel tot een prettige leefomgeving, helpen om de effecten van klimaatverandering te dempen en dragen bij aan de gezonde leefomgeving.

4. Samenwerking

Voor het bereiken van bovenbeschreven doelen werken Hollandse Delta en Dordrecht voor de planperiode 2023-2027 samen op diverse thema's, zie onderstaande tabel. Daarnaast zijn er een aantal overkoepelende thema's waarop alle bovenbeschreven doelen van toepassing zijn.

Ambitie	Robuust, duurzaam en klimaatbestendig watersysteem en versterken kwaliteit leefomgeving			
Doelen	Verbeteren waterkwaliteit	Tegengaan van klimaatverandering (duurzaamheid)	Meegroeien met klimaatverandering	Verhogen kwaliteit leefomgeving
Overkoepelende thema's	Water en bodem sturend			
	Nationaal Programma Landelijk Gebied			
	Delta Plan Ruimtelijke Adaptatie (DPRA)			
	Educatie			
Thema's	Verwerking regen- en afvalwater	Terugdringen en hergebruik grondstoffen	Gevolgenbeperking bij overstromingen via ruimtelijke inrichting	Meer afkoppelen en vasthouden water
	Doorspoelen met schoon water en beperken emissies (waar nodig)	Duurzaam Opdrachtgever in de regio	Gevolgenbeperking bij overstromingen via crisisbeheersing	Vergroten biodiversiteit
	Biodivers beheer watergangen	Emissieloos werken in de regio	Zelfredzaamheid en risicocommunicatie	Meer en kwalitatiever groen
			Beperken wateroverlast	Aanpak wateroverlast
			Beperken watertekort	Vergroten meervoudig gebruik waterkeringen
			Beperken hittestress	
			Klimaatbestendig bouwen	

4.1 Overkoepelende thema's

4.1.1 Water en bodem sturend

Nieuw nationaal beleid formuleert dat water en bodem sturend moet zijn voor de inrichting van ons land. De komende periode zetten we in op dit thema dat water en bodem randvoorwaardelijk worden meegenomen in al onze ruimtelijke plannen. Dit geldt voor de woningbouw opgave maar ook voor ontwikkelingen van natuur en landbouw. Door water en bodem meer sturend te laten zijn in de ruimtelijke ordening kunnen we in Nederland ook in de toekomst met een grilliger klimaat blijven leven, wonen en werken. In een veilige omgeving met een gezonde bodem en voldoende en schoon water. De komende periode gaan Hollandse Delta en Dordrecht dit samen verder onderzoeken en vormgeven binnen de reguliere netwerkoverleggen in het beheergebied van Hollandse Delta.

4.1.2 Nationaal Programma Landelijk Gebied

Het Rijk is gestart met het Nationaal Programma Landelijk Gebied om opgaven rond natuur (stikstof, biodiversiteit), waterkwaliteit en klimaat integraal op te pakken. Dit programma is een uitwerking van de Nationale Omgevingsvisie en heeft tot doel: een vitaal landelijk gebied met een gezonde natuur, een robuust watersysteem, een lage impact op het klimaat en perspectief voor de landbouw. In dat kader zal voor het buitengebied van Dordrecht ook gezamenlijk nader bestudeerd worden wat dit betekent voor de toekomst hiervan.

4.1.3 Delta Plan Ruimtelijke Adaptatie

De samenwerking om in 2050 een klimaatbestendige regio te zijn, is vastgelegd in een separate overeenkomst voor de Impulsregio (zie hoofdstuk 5) voor de periode tot en met minimaal 2027. Hiermee wordt de onderlinge samenwerking versterkt, worden prioriteiten gesteld en wordt er efficiënt omgegaan met beschikbare middelen en capaciteit. Gemeente-overstijgende maatregelen worden op deze manier geborgd. Waar mogelijk koppelen we acties mee met geplande ontwikkelingen en projecten en wordt aangesloten bij bestaande netwerken.

De basis onder deze uitvoeringsagenda en de samenwerkingsovereenkomst zijn de zeven ambities uit het DPRA. Met uitvoering van deze agenda en de samenwerkingsovereenkomst zorgen we ervoor dat onze ambitie op het vlak van het meegroeien met het veranderende klimaat wordt gerealiseerd bij nieuwbouw, bestaande bouw, beheer en herinrichting en in andere acties die we met andere stakeholders, bewoners en bedrijven oppakken. Dit vraagt om een flinke inspanning die we met elkaar leveren op thema's zoals beperken wateroverlast, -tekort, hittestress, beperken van gevolgen van overstromingen en het stimuleren van schoon en voldoende water, circulariteit en biodiversiteit.

4.1.4 Educatie

In de Drechtsteden loopt al 21 jaar een nauwe samenwerking tussen de waterpartners in de regio op het gebied van water & klimaatonderwijs: 'Samenwerkingsverband Water Educatie Drechtsteden', waar zowel Hollandse Delta als de gemeente één van de partners zijn. Gezamenlijk bepalen we de koers, die vastgelegd wordt in een meerjarenplan. Daarnaast besluiten we elk jaar over de specifieke projecten, die uitgevoerd worden door Weizigt, het duurzaamheidseducatiecentrum, onderdeel van Gemeente Dordrecht. Hoewel de doelregio de Drechtsteden is, komen doorgaans de meeste deelnemers uit Gemeente Dordrecht. Belangrijkste doelgroep is hier het basisonderwijs, waarbij de komende jaren overigens een programmering gericht op voortgezet onderwijs wordt ontwikkeld.

Om ook het MBO te bereiken en betrekken, werken Hollandse Delta en Dordrecht nauw samen met Yuverta Dordrecht. Dit gebeurt onder de vlag van de Blauwe Hotspot, het kenniscentrum voor water & klimaat van Yuverta. Doel is om gezamenlijk toekomstgericht, actueel en relevant groen-blauw mbo-onderwijs te ontwikkelen en te verzorgen, waardoor de aansluiting opleiding-arbeidsmarkt verbetert. Hollandse Delta en Dordrecht verzorgen gastlessen en excursies, bieden stageplekken en adviseren op het curriculum. Daarnaast werken we samen met het onlangs opgerichte Practoraat Water & Bodem (onderdeel van Yuverta Dordrecht) door ook bij te dragen met advies en expertise aan hun praktijkgerichte onderzoeken.

4.2 Verbeteren waterkwaliteit

Om het doel Verbeteren van de waterkwaliteit te realiseren wordt er door Hollandse Delta en Dordrecht samengewerkt op de thema's verwerking regen- en afvalwater, doorspoelen met schoon water en beperken emissies (waar nodig) en biodiversiteit beheer watergangen.

4.2.1 Verwerking regen- en afvalwater

Hollandse Delta en Dordrecht werken al jaren samen in de verwerking van regen- en afvalwater op het eiland van Dordrecht, ieder vanuit zijn eigen wettelijke taken en bevoegdheden. De samenwerking is erop gericht om tot integrale afwegingen te komen om zodoende het afvalwater- en regenwatersysteem zo optimaal mogelijk in te richten en te beheren tegen zo laagst mogelijke maatschappelijke kosten. De doelstellingen voor de riolering, het watersysteem en de zuivering worden hierbij in samenhang bekeken. Bestaande afspraken over de overname van afvalwater en de kostenverdeling voor het transport vernieuwen we. Dat doen we in een afvalwaterakkoord; de contouren hiervan staan.

Ook het vasthouden van hemelwater heeft de volle aandacht. In het kader van de nieuwe Omgevingswet werken Hollandse Delta en Dordrecht aan een beleidsregel die eisen stelt aan de hemelwaterberging voor nieuwbouwprojecten en herinrichtingsopgaven. Doel is om hemelwater zoveel mogelijk af te koppelen en vast te houden in het gebied en steeds meer in te zetten op hergebruik van opgevangen hemelwater. Hierin willen partijen samenwerken en elkaar versterken.

Samenhangend hiermee wordt ingezet op het terugdringen van water dat niet thuishoort in de riolering en zuivering. Enerzijds kan dat instromend oppervlaktewater zijn dat via overstorten in de riolering komt, anderzijds kan dat instromend grondwater zijn van bronneringen, drainagesystemen of lekkende riolen. Het percentage rioolvreemd water op de rioolwaterzuivering van Dordrecht is hoog. Dit betekent extra transport- en zuiveringskosten voor water dat helemaal niet gezuiverd hoeft te worden. Het is in de praktijk niet eenvoudig de oorsprong van het rioolvreemd water te achterhalen. Het is echter de moeite waard om dit goed te onderzoeken, omdat in potentie veel geld/energie bespaard kan worden. Dit onderzoek is reeds gestart en wordt voortgezet.

Verder richten partijen zich op het optimaliseren van het rioolstelsel, waaronder het eventueel aansluiten van delen van het buitengebied als ook het recreatiepark Willemsdorp en op het vergroten van de robuustheid hiervan en het voorkomen van calamiteiten. Zo wordt al concreet gezamenlijk gewerkt aan de vervanging/uitbreiding van de hoofdpersleiding en een bijbehorend calamiteitenplan. In het kader van het afvalwaterakkoord gaan we de samenwerking op het onderwerp indirecte lozingen uitbreiden.

4.2.2 Doorspoelen met schoon water en beperken emissies (waar nodig)

Om in Dordrecht de waterkwaliteit te verbeteren wordt de bestaande wateraanvoer naar de grote parken in de binnenstad vergroot middels het project Waterkraan waarmee ook andere delen van de stad worden voorzien van schoon water. Het doorspoelen met schoon water vanuit de Nieuwe Dordtse Biesbosch zorgt voor een verbetering van de waterkwaliteit in verschillende wijken. De Waterkraan zorgt daarnaast voor aanvulling van het oppervlaktewater en grondwater in tijden van droogte.

Naast deze doorspoeling is de aanwezigheid van waterplanten belangrijk voor de waterkwaliteit in Dordrecht. Waterplanten zorgen voor schoon, helder water en een robuust ecosysteem. Waterplanten bieden habitat en voedsel voor vele dieren zoals libellen, salamanders en vissen. Deze waterplanten zorgen er ook voor dat het systeem robuuster is en beter om kan gaan met extreme omstandigheden en klimaatverandering.

Dordrecht en Hollandse Delta onderzoeken bij problemen met de waterkwaliteit gezamenlijk de oorzaak en mogelijke oplossingsrichtingen. Onderdeel hiervan is een onderzoek naar de impact van riooloverstorten op de waterkwaliteit en waar nodig het reduceren van de impact ervan.

4.2.3 Biodivers beheer watergangen

In het samenwerkingsverband Hollandse Delta en Dordrecht wordt gewerkt aan het verbeteren van de wijze van maaien en baggeren om de flora en fauna zo goed mogelijk in stand te houden en te stimuleren. Door het toepassen van biodivers beheer van de watergangen kan heel veel winst op de waterkwaliteit, biodiversiteit en belevingswaarde worden behaald. Bij dit beheer wordt rekening gehouden met de planten, dieren en insecten die in en om het water leven. Dit kan bijvoorbeeld door niet in een keer 100% van alle water- en oeverplanten te maaien, maar een deel te laten staan of later te maaien. Het voordeel hiervan is dat de planten en dieren altijd ergens kunnen overleven en zich vanuit daar over de rest van de omgeving kunnen verspreiden. Hetzelfde principe kan worden toegepast op baggeren. Om de waterkwaliteit, leefomgeving van planten en dieren te verbeteren en de belevingswaarde van een water te verbeteren kan ook naar andere beheermaatregelen worden gekeken. Bijvoorbeeld het water minder voedselrijk te maken door bladeren en kroos af te voeren.

4.3 Tegengaan van klimaatverandering (duurzaamheid)

Om het doel Tegengaan van klimaatverandering te realiseren wordt er samengewerkt en zijn er ook kansen op de thema's terugdringen en hergebruik grondstoffen, duurzaam Opdrachtgever in de regio en emissieloos werken in de regio.

4.3.1 Terugdringen en hergebruik grondstoffen

Klimaatverandering heeft grote invloed op de watersystemen en op de veiligheid in onze delta. Om verdere klimaatverandering te voorkomen moet duurzaamheid onze tweede natuur worden. Daarnaast worden grondstoffen steeds schaarser en kostbaarder. Het verminderen van het gebruik van schaarse grondstoffen of grondstoffen met een hoge milieu-impact staat centraal. Daarom wordt het sluiten van kringlopen steeds belangrijker. Of het nu gaat om het opwekken en gebruiken van niet-fossiele brandstoffen, zoals wind- en zonne-energie, het hergebruik van allerlei materialen of het slim benutten van hemelwater, we zullen in de toekomst nog zorgvuldiger moeten omgaan met de beschikbare grondstoffen en energiebronnen dan nu. Het verwerken van reststromen zoals maaisel en bagger past in dit kader. Voor beide organisaties is dit een onderwerp waarop verdere samenwerkingskansen kunnen worden verkend.

Voor duurzame energie werkt Hollandse Delta graag samen met Dordrecht aan de uitvoering van de RES 1.0 en de uitvoering van de transitievisie warmte voor zover het de toepassing van aquathermie betreft.

4.3.2 Duurzaam Opdrachtgever in de regio

De strategie duurzaam opdrachtgeverschap waterschappen is gericht op de interne en externe duurzaamheidsbewustwording bij de uitvoering van alle werkzaamheden. Voor marktpartijen acteren de waterschappen hierdoor als één partij, met gelijke ambities en een gelijke aanpak. Door de gezamenlijke inkoopkracht te bundelen, neemt de slagkracht toe en heeft de markt meer zekerheid bij het investeren in duurzame oplossingen, zoals het werken met emissieloos materieel en het toepassen van duurzame materialen. Dordrecht wil samen met Hollandse Delta verkennen hoe zij met elkaar het duurzaam opdrachtgeverschap in de regio kunnen versterken.

4.3.3 Emissieloos werken in de regio

Onder het emissieloos werken in de regio wordt bijvoorbeeld het emissieloos uitvoeren van bagger- en maaiwerkzaamheden verstaan. Hollandse Delta en Dordrecht willen de samenwerking hierin met elkaar verkennen.

4.4 Meegroeien met klimaatverandering

Om het doel Meegroeien met klimaatverandering te realiseren vindt er samenwerking plaats tussen Hollandse Delta en Dordrecht op de thema's: gevolg beperking bij overstromingen via ruimtelijke inrichting, gevolg beperking bij overstromingen via crisisbeheersing, zelfredzaamheid en risicocommunicatie, beperken wateroverlast, beperken watertekort, beperken hittestress en klimaatbestendig bouwen.

4.4.1 Gevolg beperking bij overstromingen via ruimtelijke inrichting

Bij het borgen van de waterveiligheid wordt er invulling gegeven via het principe van de "meerlaagse veiligheid", welke 3 lagen kent:

- beperking kans op overstromingen door voldoende hoge en sterke dijken;
- gevolg beperking bij overstromingen via ruimtelijke inrichting;
- gevolg beperking bij overstromingen via crisisbeheersing.

Er is een toenemend besef dat het steeds maar blijven ophogen en versterken van dijken een grens kent. Gecombineerd met de sterker wordende signalen dat de zeespiegel na 2050 mogelijk sneller gaat stijgen, betekent dit dat we ook nadrukkelijker moeten gaan kijken naar het beperken van de gevolgen bij overstromingen. Hierbij speelt bodemdaling overigens ook een rol: hoe lager het binnendijs gebied komt te liggen, hoe groter de potentiële gevolgen van een overstroming zullen zijn. Naar aanleiding van het kennisprogramma Zeespiegelstijging zal er gekeken moeten worden naar ruimtelijke oplossingen voor het gehele eiland van Dordrecht, maar in ieder geval naar de Voorstraat (primaire waterkering) in Dordrecht.

De resultaten uit de laatste beoordelingsronde van de primaire waterkering moeten worden geëvalueerd. Eventueel noodzakelijke maatregelen worden gezamenlijk opgepakt, waarbij ook naar de relatie met het historisch havengebied wordt gekeken.

Hoewel preventie (laag 1) pas op lange termijn een knelpunt kan gaan vormen, is het inzetten op een beperking van de gevolgen (via laag 2 en 3) nu al aan de orde, vooral bij grootschalige ontwikkelingen zoals de inrichting of herinrichting van woongebieden. Dat is de kans om gevolgbeperkende maatregelen te treffen. In deze planperiode zetten we er dan ook op in dat in alle ruimtelijke plannen van derden rekening wordt gehouden met de gevolgen van een overstroming, en de wijze waarop deze zoveel mogelijk beperkt kunnen worden. Dit wordt onderdeel van de samenwerking bij gebiedsontwikkelingen, zoals Amstelwijck, Maasterras (binnen de Spoorzone) en Stadspark XXL.

4.4.2 Gevolg beperking bij overstromingen via crisisbeheersing

Bij het beperken van de mogelijke gevolgen van overstromingen via crisisbeheersing heeft Hollandse Delta een beperkte rol. Crisisbeheersing en crisiscommunicatie wordt dan uitgevoerd door veiligheidsregio's en gemeenten, waarbij Hollandse Delta tijdig adviseert en informeert. De focus van Hollandse Delta ligt in dit geval op calamiteitenbestrijding op/aan primaire waterkeringen.

Op basis van een actueel beheerdersoordeel over de hoogte, sterkte en erosiebestendigheid van dijktrajecten van deze keringen moet Hollandse Delta de gemeente en veiligheidsregio tijdig informeren over: 1) waar overstromingen kunnen optreden, 2) hoe snel een overstroming kan ontstaan en 3) hoe diep een betreffend gebied kan overstromen.

Een karakteristiek voorbeeld van samenwerking op dit thema is de jaarlijkse vloedschottentest in het centrum van Dordrecht.

4.4.3 Zelfredzaamheid en risicocommunicatie

Hollandse Delta en Dordrecht focussen op waterbewustzijn bij de bewoners. Bij extreem hoogwater moeten 120.000 mensen snel een veilig heenkomen vinden op het eiland (80%), slechts 20% kan bij een overstroming snel van het eiland. Hiertoe richten we ons samen op zelfredzaamheid en risicocommunicatie als voortzetting van het Living Lab Zelfredzaamheid Eiland van Dordrecht. Hierin komen de volgende onderwerpen aan de orde: shelters en evacuatie routes; buitendijkse ontwikkelingen; en een beleidsregel voor nieuwbouw laag 2 (bijvoorbeeld woning moet een droge verdieping hebben).

In het kader van risicocommunicatie gaan we gezamenlijk onderzoeken of een terugkerend festival rondom de vloedschottentest (waterfestival) kan bijdragen aan het waterbewustzijn. Hiermee willen we de aandacht op de lagen 1, 2 en 3 versterken.

Daarnaast neemt door klimaatverandering ook de kans op wateroverlast als gevolg van hevige regen toe, ook hier richten we ons op naast aanvullende maatregelen met risicocommunicatie. We willen inwoners bewust maken van de gevolgen van klimaatverandering en wat dit kan betekenen voor henzelf en voor de stad. Daarnaast willen we ze een handelingsperspectief bieden t.a.v. deze gevolgen. Hier worden de bewoners ook gewezen op het belang van samenredzaamheid.

4.4.4 Beperken wateroverlast

Om met wateroverlast om te kunnen gaan, hebben Hollandse Delta en Dordrecht als doel om het watersysteem aan te passen aan het klimaat van 2050. Dit is vooral in het verstedelijkte gebied van Dordrecht nog een flinke opgave. Door goed samen te werken in gebiedsontwikkelingen, zoals bij Amstelwijck, kunnen we zorgen dat er meer ruimte is om water te bergen tijdens piekbuien én op te slaan in het voorjaar. Hierdoor is er meer zoetwater beschikbaar tijdens droge zomers. Hierbij is het heel belangrijk dat we als waterschap en gemeente goed met elkaar in gesprek blijven gaan en elkaar bij plannen vroegtijdig aan tafel halen, zodat we onze gezamenlijke ambities op dit vlak samen kunnen halen. Een goed voorbeeld hiervan is het herzien van het hemelwaterbeleid, waar zowel door waterschap als gemeente aan wordt gewerkt. Door dit beleid op elkaar af te stemmen kunnen we onze gezamenlijke kennis vergroten en onduidelijkheden wegnemen voor zowel onszelf als voor de burger. Een ander voorbeeld betreft de aanpak van de wateroverlast in de 19-eeuwse Schil. Door gebrek aan oppervlaktewater zal ook gezamenlijk onderzocht worden hoe het water zo goed mogelijk kan worden afgevoerd richting de Dordwijkzone. Waar het niet mogelijk is om wateroverlast te voorkomen, is de zelfredzaamheid van de burger van belang. Hierbij is het belangrijk dat Hollandse Delta en de gemeente gezamenlijk communiceren over de risico's en mogelijke maatregelen. Zo werken we al samen aan het ontwikkelen van een early-warning app. Hiermee worden burgers gewaarschuwd voor grote regenbuien, zodat zij tijdig maatregelen kunnen treffen.

4.4.5 Beperken watertekort

Door de klimaatverandering wordt het steeds lastiger om te zorgen voor voldoende water. Vaker voorkomende en heviger piekbuien vergroten het risico op wateroverlast, terwijl vaker voorkomende periodes van droogte er juist voor zorgen dat we goed met het beschikbare zoetwater om moeten gaan. Droogte kan effect hebben op de beplanting in de stad en op de funderingen en bodemdaling. Lage grondwaterspiegels kunnen ervoor zorgen dat planten uitdrogen en houten funderingen droog komen te liggen. Daarnaast wil de gemeente de komende jaren vergroenen, waardoor de behoefte aan water toe zal nemen. Het is daarom van belang dat Hollandse Delta en de gemeente samenwerken om water voor langere tijd vast te houden in de stad, zodat het in tijden van droogte kan worden gebruikt. In het project Waterkraan (zie 4.2.2) werken Hollandse Delta en Dordrecht al samen om het watertekort te beperken door water in te laten uit de rivier en dit vast te houden op het eiland onder andere in het Stadspark XXL.

Drinkwaterbedrijven geven aan dat het produceren van voldoende drinkwater een steeds grotere uitdaging wordt. Het is daarom ook van belang om anders om te gaan met regen- en afvalwater en in te zetten op hergebruik. De gemeente werkt aan een beleidsregel die in elk nieuwbouwproject en elke herinrichting een hemelwaterbergingseis stelt. Hierbij is het echter nog niet verplicht om het water te hergebruiken. De drinkwaterbedrijven, Hollandse Delta en de gemeente kunnen samenwerken om de kennis over hergebruik te vergroten en hergebruik in de stad te stimuleren.

4.4.6 Beperken hittestress

Door de hogere temperaturen neemt de kans op hete perioden toe. Met de plannen om Dordrecht te vergroenen die de gemeente heeft, kan hittestress worden beperkt. Hierboven werd reeds beschreven dat door het vergroenen de behoefte aan water voor bomen en beplanting in de stad zal toenemen. Samen met Hollandse Delta bekijkt de gemeente of en hoe aan deze behoefte voldaan kan worden. Op warme dagen is er ook meer behoefte om af te koelen in het water, maar tegelijkertijd verslechtert de kwaliteit van het water in veel gevallen. Hierdoor neemt de blootstelling aan ziekteverwekkers toe. Hollandse Delta en Dordrecht werken samen aan geschikt, veilig en gezond zwemwater.

4.4.7 Klimaatbestendig bouwen

Nederland staat voor een grote woningbouwopgave. Ook in Dordrecht moeten de komende 10 jaar veel woningen aan de woningvoorraad worden toegevoegd. Deze grote bouwopgave biedt de kans om woningen klimaatbestendig te ontwikkelen en hiermee schade of duurdere herstelmaatregelen in de toekomst te voorkomen. Het doel is het verminderen van wateroverlast, hittestress, droogte en bodemdaling en het vergroten van de biodiversiteit. De gemeente en waterschap werken samen om deze doelen na te streven.

4.5 Verhogen kwaliteit leefomgeving

Naast klimaatadaptieve maatregelen, zoals sponswerking en risicocommunicatie wordt ook samengewerkt aan het vergroten van de biodiversiteit, meer en kwalitatiever groen en vergroten meervoudig gebruik waterkeringen.

4.5.1 Meer afkoppelen en vasthouden water

Om wateroverlast en droogte te verminderen, wordt er ingezet op het afkoppelen en vasthouden van water. Bij nieuwbouw en herontwikkelingen wordt geadviseerd om het hemelwater zo lokaal mogelijk vast te houden en vertraagd af te voeren. Met de toekomstige beleidsregel Groenblauw van Dordrecht zal dit advies een vaste eis worden. Doordat het water lokaal vastgehouden moet worden, zal de omgeving een andere inrichting krijgen. De voorkeur gaat uit naar natuurlijke afstroom en natuurlijke waterbergingen. Daardoor is er meer ruimte nodig voor groen en water, wat ook de kwaliteit van de leefomgeving ten goede komt. Daarnaast draagt het afkoppelen en het zichtbaar lokaal vasthouden van het water bij aan het bewustzijn van de bewoners over water en klimaatverandering.

4.5.2 Vergroten biodiversiteit

Eén miljoen planten en diersoorten worden wereldwijd met uitsterven bedreigd. De urgentie om ecosystemen te beschermen is daarmee groot en de stad speelt daarin ook een belangrijke rol. Biodiversiteit komt van bio (leven) en diversiteit (verscheidenheid). Biodiversiteit gaat dus over alle planten en dieren, inclusief mensen, die onderdeel uitmaken van een ecosysteem. Hollandse Delta heeft zichzelf tot doel gesteld om de landschappelijke waarde, groen en biologische waarden en klimaatbestendigheid te vergroten. Het groenbeheer is een belangrijk instrument om de ecologische waarde te vergroten. Het stimuleren van klimaatadaptatie, biodiversiteit en gezond bewegen is door Dordrecht verwoord in het collegeprogramma 2022-2026 en beschreven in het Groenblauwe programma.

De ecologen van het waterschap en de gemeente zitten samen al in een werkgroep biodiversiteit, een samenwerkingsverband van alle groene organisaties en overheden. In de werkgroep wordt de biodiversiteit besproken op beleidsniveau en op gebied van beheer en onderhoud. In het samenwerkingsverband worden de volgende onderwerpen besproken om de biodiversiteit te vergroten: 1) het beheer en onderhoud van dijken en bermen, 2) omgang met invasieve exoten, 3) ecologische knelpunten gezamenlijk oplossen, 4) bomen op dijken van het waterschap, 5) delen onderzoek informatie over biodiversiteit, 6) gezamenlijk uitvoeren projecten verbetering waterkwaliteit (waterkraan), 7) stimuleren aanleg natuurvriendelijke oevers in de stad en 8) inrichting buitengebied en de groene verbindingzones (Stadspark XXL/Dordwijkzone).

4.5.3 Meer en kwalitatiever groen

Door meer en kwalitatiever (lees meer biodivers) groen in en om de stad te realiseren en te versnellen door dit met ecosysteemdiensten te ondersteunen, brengen we de co-existent van mens en natuur in evenwicht en creëren we daarmee een natuurinclusieve samenleving: een stad in de natuur! Dit zorgt niet alleen voor meer biodiversiteit en klimaatadaptatie, maar ook voor een mooiere en gezondere leefomgeving.

Het streven om de Biesbosch tot aan de voordeur te brengen past hierin. Realisatie van Stadspark XXL van 3 km lengte dwars door de stad en uitbreiding van de Wantijzone zijn hiertoe belangrijke projecten.

4.5.4 Aanpak wateroverlast

In 2015 en 2020 is er wateroverlast ontstaan in Dordrecht als gevolg van extreme buien. Door de klimaatverandering heeft Dordrecht een aantal gebieden waar bij extreme neerslag niet alleen wateroverlast ontstaat op straat, maar ook in woningen en andere gebouwen. Het rioolstelsel is niet gedimensioneerd op extreme buien waarbij er meer dan 20 mm per uur valt. Dit soort buien komen door de klimaatverandering steeds vaker voor. De overlastlocaties komen met name voor in de wijken rondom het oude centrum: de negentiende eeuwse schil en de voor- en naoorlogse wijken Indische buurt, Transvaalstraat en omgeving, Oud en Nieuw Krispijn en het Land van Valk. Ook in de voormalige dorpskern Dubbeldam zijn er vergelijkbare buurten met bebouwing uit dezelfde periode waar wateroverlast ontstaat bij extreme buien. Zowel in de beschreven wijken als in Dubbeldam betreft het buurten met voornamelijk woningen die zijn gebouwd zonder palen. Deze woningen zakken jaarlijks enkele millimeters

en als gevolg van de droge zomers nog wat meer. In deze buurten ligt veelal ook nog een gemengd riool waarbij weinig is afgekoppeld.

In een gezamenlijke studie in het kader van het Watergebiedsplan willen we verder onderzoeken hoe we, naast meer afkoppelen van het riool en het lokaal vasthouden van het water, ook het water beter kunnen afvoeren vanuit deze overlastgebieden naar grotere bergingsgebieden zoals het Stadspark XXL (Dordwijkzone) en /of het buitengebied met onder andere de Nieuwe Dordtse Biesbosch. Hierin wordt ook aandacht besteed aan de vraag in hoeverre dit bijdraagt aan het beperken van de gevolgen bij een eventuele overstroming.

Daarnaast onderzoeken gemeente Dordrecht en Hollandse Delta of het nowcasten van extreme buien meerwaarde heeft. Traditionele voorspelmodellen zijn niet snel en precies genoeg om extreme (zomer)buien goed te voorspellen. Rainguru is een neerslagvoorspelmodel op basis van AI, specifiek ontwikkeld voor extreme neerslag tot 2 uur vooruit. Een dergelijk voorspelmodel kan meerwaarde bieden voor het tegengaan van wateroverlast en -schade, echter is dit in de praktijk nog niet aangetoond. We kijken zowel naar (a) de numerieke meerwaarde: hoe goed voorspelt Rainguru een extreme bui en naar (b) de procesmatige meerwaarde: hoe kan Rainguru helpen bij het handelingsperspectief tegen wateroverlast en -schade.

4.5.5 Vergroten meervoudig gebruik waterkeringen en voorland

In het woningbouw ontwikkelingsproject Maasterras (binnen het programma Spoorzone) nabij de brug naar Zwijndrecht werken Hollandse Delta en Dordrecht samen om de inrichting van het gebied zo optimaal mogelijk af te stemmen op de ligging van de waterkeringen en de uitbreidbaarheid daarvan. De mogelijkheden van meervoudig ruimtegebruik worden hierin onderzocht. Dit nieuwe woongebied is daarnaast ook een locatie waar goed een veilige schuillocatie kan worden ingericht voor het opvangen van niet-zelfredzame bewoners van Dordrecht. Gezamenlijk worden de passende mogelijkheden hiervoor bekeken. De lessen die geleerd worden bij het Maasterras / Spoorzone kunnen vervolgens worden toegepast en geoptimaliseerd voor het ontwikkelgebied De Staart, dat vanwege haar hoge ligging ook als grootschalige schuillocatie bij overstromingen kan dienen.

5. Overige samenwerkingen

Grote projecten

Er zijn een aantal grote nieuwe gebieden in ontwikkeling zoals het Maasterras, de Spoorzone, de Spuiboulevard, Amstelveen, het Leer-Gezondheidspark en het Stadspark XXL. Dordrecht en Hollandse Delta stemmen hierbij samen af hoe op gebied van (afval)water, waterkwantiteit, waterkwaliteit en waterveiligheid, deze nieuwe gebieden het best kunnen worden ingericht.

Het Maasterras is een grootschalige woningbouwontwikkeling in Dordrecht op de primaire waterkering. De ambities op gebied van klimaatadaptatie en waterveiligheid moeten hierin terugkomen, zeker voor de waterveiligheid op de lagen 2 en 3 (grootschalige shelterlocatie). Hiervoor wordt een programma van eisen opgesteld evenals voor de thema's biodiversiteit en gezonde leefomgeving.

Impulsregio

Dordrecht werkt met Hollandse Delta samen in de Impulsregio om de DPRA-ambities te vertalen in concrete plannen om wateroverlast, gevolgen van overstromingen, droogte en hittestress te beperken. Ook het stimuleren van bewoners en bedrijven wordt samen opgepakt evenals het ontwikkelen van kennis en praktische maatregelen. Ook op gebied van voorlichting en risicocommunicatie en thema's als bodemdaling bekijken we samen hoe we op dit gebied kunnen samenwerken.

Stadspark XXL

Als tegenhanger van de bouwopgave ontwikkelt Dordrecht ook een groot Stadspark XXL. De kern wordt gevormd door de parkendriehoek: Overkamppark, Dubbelmondepark en Landgoed Dordwijk. Dit stadspark (ook wel de Dordwijkzone) loopt van het Wantij in het noorden tot de Nieuwe Dordtse Biesbosch in het zuiden en heeft een oppervlak van 3,92 km². Het is een aaneenschakeling van bestaande stads- en sportparken. Door de verbindingen van alle onderdelen sterk te verbeteren wordt het park groter dan het Central Park in New York, dat ruimte biedt aan: ontspannen, sporten, recreëren, cultuur, rust en natuur. Het vormt daarmee een zeer belangrijk deel van de Stedelijke Ecologische Structuur. Daarnaast is het park tevens een grote klimaatbuffer met opvang van water bij wateroverlast, vasthouden van water bij droogte en verkoeling bij hitte.

De Waterkraan

Het project Waterkraan heeft als doel om Dordrecht klimaatbestendiger te maken. Als water te lang stil staat en opwarmt, gaat de kwaliteit achteruit. Dan kan er bijvoorbeeld blauwalg ontstaan. Met de steeds warmere zomers en meer hitteperiodes is dit een toenemend probleem. In de Nieuwe Dordtse Biesbosch wordt water uit de Nieuwe Merwede op natuurlijke manier gezuiverd. Via de duiker in de Zeedijk is er een betere doorstroming van het schone water in sloten en vijvers in droge perioden. Hierdoor verbetert de waterkwaliteit in diverse wijken van de stad en in de Dordwijkzone. De doorstroming werkt twee kanten op. Door de klimaatverandering krijgen we vaker te maken met hevige regenval. Dat overtollige water kan met het project Waterkraan afgevoerd worden naar het landelijke gebied in de polder. Een win-win situatie in twee richtingen dus.

6. Overlegstructuur

Om de samenwerking te borgen op de eerder beschreven samenwerkingsthema's wordt naast de lopende overleggen, zoals het Kernteamoverleg Klimaatadaptatie Drechtsteden, de overlegstructuur uitgebreid met een drietal nieuwe overleggen:

- In het kader van de waterveiligheid en stedelijke ontwikkeling gaat Hollandse Delta met Dordrecht 1x per kwartaal overleggen voor verdere uitwerking van de samenwerking op dit thema.
- Om de voortgang te monitoren van deze Strategische Samenwerkingsagenda gaat Hollandse Delta met Dordrecht 2x per jaar ambtelijk de voortgang bespreken.
- Tot slot gaat Hollandse Delta met Dordrecht 1x per jaar deze Strategische Samenwerkingsagenda bestuurlijk bespreken.

Bronnen

- Waterschap Hollandse Delta (2020). Groenvisie: Buiten gewoon groen. Groen, biodiversiteit en landschap als ondersteuning van onze kerntaken!
- Waterschap Hollandse Delta (2021). Waterbeheerprogramma 2022-2027.
- Omgevingsvisie Dordrecht 1.0, vastgesteld door de Gemeenteraad op 28 april 2021
- Gemeente Dordrecht (2021). Gemeentelijk Rioleringsplan Dordrecht 2021-2025. Buizen en meer... Voor het Dordtse waterbeheer.
- Gemeente Dordrecht (2021). Groenblauwprogramma Dordrecht.
- Gemeente Dordrecht (2022). Politiek akkoord 2022-2026: Samen bouwen aan een groen en sterk Dordrecht.
- Waterschap Hollandse Delta (2022). Agenda Duurzaam WSHD.
- Waterschap Hollandse Delta (2022). Consultatiedocument. Samenwerken aan een veilige en leefbare Hollandse Delta. Op koers met waterschap Hollandse Delta.
- VNG (2022). Position Paper. Opmerkingen van de VNG op het Wetgevingsoverleg Water van het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat.

Bijlage 1 Agendapunten Strategische Samenwerkingsagenda 2023 – 2027

Dit is een levend document. De Strategische Samenwerkingsagenda wordt elk jaar geactualiseerd.

Doelen	Overkoepelende thema's	2023	2024	2025	2026	2027
	Water en bodem sturend	Onderzoeken in regionale netwerkoeverleggen Hollandse Delta, afspraken over water en bodem sturend	Afspraken over water en bodem sturend	Water en bodem sturend leidend bij nieuwe ontwikkelingen		
	Nationaal Programma Landelijk Gebied	Onderzoek toekomst buitengebied Dordrecht i.s.m. Provincie Zuid-Holland inclusief landbouw				Afspraken over water en bodem sturend
	Educatie		Continueren lopend programma, zoals Redders van Dordt	Afspraak maken over Redders van Dordt en waterfestival		
		Vergroten waterbewustzijn scholieren en inwoners Dordrecht				
		Zorgen voor een betere verbinding van de waterorganisaties in de regio				
		Weizigt de place to be voor watereducatie				

Doelen	Thema's	2023	2024	2025	2026	2027
Verbeteren waterkwaliteit	Verwerking regen- en afvalwater	Afstemmen ontwikkelingen op gebied van hemelwaterbeleid				
		Vervolgacties rioolvreemd wateronderzoek				
		Afvalwaterakkoord ondertekenen				
		Impact overstorten reduceren waar nodig				
		Uitvoeren maatregelen BRP, zoals mogelijkheden aansluiten buitengebied, werkzaamheden aan persleidingen, etc.				
	Doorspoelen met schoon water en beperken emissies (waar nodig)	Aanleg Waterkraan fase 1; start fase 2	Meekoppelen Waterkraan fase 2 (2024 –2027)			Afronden fase 2 Waterkraan
	Biodivers beheer watergangen	Afspraken maken biodivers beheer watergangen	Afspraken maken over toepassing gezamenlijke aanbestedingen	Opnemen in aanbesteding onderhoudscontracten watergangen (2024 –2027)		
Tegengaan klimaatverandering (duurzaam)	Terugdringen en hergebruik grondstoffen	Nader afstemmen reststromen				
		Afspraken maken over toepassing gezamenlijke aanbestedingen				
		Opnemen in aanbesteding onderhoudscontracten watergangen (2024 –2027)				
	Duurzaam opdrachtgever in de regio	Verkennen samenwerking duurzaam opdrachtgeverschap				
	Emissieloos werken in de regio	Verkennen samenwerking emissieloos werken				

Doelen	Thema's	2023	2024	2025	2026	2027
Meegroeien met klimaatverandering	Gevolgenbeperking bij overstromingen via ruimtelijke inrichting	Opstellen Programma van eisen KA en WV in Maasterras / Spoorzone	Start uitvoering schuilocatie Spoorzone	Lessen Maasterras meenemen voor De Staart		
		Visie op De Staart als schuilocatie				
	Gevolgenbeperking bij overstromingen via crisisbeheersing	Uitvoering projecten Impulsgelden, samenwerk- ingsovereenkomst klimaat- adaptatie en regionale uitvoeringsagenda klimaat- adaptatie				
	Zelfredzaamheid en risicocommunicatie	Campagne Klaar voor het Water	Waterfestival rond vloedschottentest			
	Beperken wateroverlast	Uitvoering projecten Impulsgelden, samenwerk- ingsovereenkomst klimaat- adaptatie en regionale uitvoeringsagenda klimaat- adaptatie	Jaarplan opstellen en uitvoeren uitvoeringsagenda Klimaatadaptatie	Jaarplan opstellen en uitvoeren uitvoeringsagenda Klimaatadaptatie Start stresstesten DPRA	Jaarplan opstellen en uitvoeren uitvoeringsagenda Klimaatadaptatie Start Dialogen DPRA	Afronden projecten Impulsgelden Opstellen 2 de uitvoeringsagenda DPRA
				Meekoppelen fase 2 Tot 2027 Jaarplan op stellen en uitvoeren uitvoeringsagenda Klimaatadaptatie Start stresstesten DPRA	Jaarplan op stellen en uitvoeren uitvoeringsagenda Klimaatadaptatie Start Dialogen DPRA	Afronden projecten Impulsgelden Opstellen 2e uitvoeringsagenda DPRA

Doelen	Thema's	2023	2024	2025	2026	2027
Meegroeien met klimaatverandering	Beperken hittestress	Uitvoering projecten Impulsgelden, samenwerkingsovereenkomst klimaatadaptatie en regionale uitvoeringsagenda klimaatadaptatie	Jaarplan opstellen en uitvoeren uitvoeringsagenda Klimaatadaptatie	Jaarplan opstellen en uitvoeren uitvoeringsagenda Klimaatadaptatie	Jaarplan opstellen en uitvoeren uitvoeringsagenda Klimaatadaptatie Start Dialogen DPRA	Afronden projecten Impulsgelden Opstellen 2e uitvoeringsagenda DPRA
	Klimaatbestendig bouwen	Afstemmen beleidsregels Hollandse Delta en Dordrecht				
		Toepassen landelijke maatlat klimaatadaptief bouwen				
Verhogen kwaliteit leefomgeving	Meer afkoppelen en vasthouden water	Strategische afweging op inzet middelen en tijdspad	Meekoppelen met reguliere onderhoudsprojecten			
	Vergroten biodiversiteit	Strategische afweging op inzet middelen en tijdspad	Meekoppelen met reguliere onderhoudsprojecten			
		Ecologisch dijkbeheer gefaseerd maaien				
		Monitoringsplan biodiversiteit				
	Meer en kwalitatiever groen	Strategische afweging op inzet middelen en tijdspad				
		Meekoppelen met reguliere onderhoudsprojecten				
	Aanpak wateroverlast	Acties uitvoeren Uitvoeringsagenda Ruimtelijke adaptatie conform afspraken werkregio				Afronden Uitvoeringsagenda Ruimtelijke adaptatie
		Meerwaarde Rainguru en waarschuwing app in beeld		Rainguru en app met bewoners getest	Start uitrol Rainguru en app	
	Vergroten meervoudig gebruik waterkeringen	Onderzoek wenselijkheid en mogelijkheden				Afspraken over water en bodem sturend